

Általános kérdések

05/365

BUREK PIERCE, Jennifer: The scoop on patron privacy = Am.Lib. 36.vol. 2005. 2.no. 30-32.p.

Egyesült Államok: a terrorizmus elleni harc veszélyezteti a használói adatvédelem biztonságát

Adatvédelem; Használó

Egy gyakorló könyvtárossal (aki egyben az ALA szellemi szabadsággal foglalkozó bizottsága magánszféra albizottságának az elnöke), egy városi-megyei könyvtár igazgatójával és egy egyetemi oktatóval folytatott beszélgetés során az alábbi, a használók magánszféráját fenyegető veszélyekre mutattak rá:

A szeptember 11-e után indult terrorellenes háború jelenti az eddigi legnagyobb fenyegetést az olvasóközönség és a könyvtárhasználók magánéletére. A személyes és a nemzeti biztonságra való hivatkozás ad alapot a kormányzati ügynökségeknek az adatok gyűjtésére és elemzésére, olvasói profilok elkészítésére. A hazafias törvény és 2004-es kiegészítése nyomán a könyvtárak már nem mondhatják használóiknak, hogy minden körülmények között megőrzik személyes adataikat. A könyvtárosi etikai kódex szellemében az ALA ugyan bátorít a hatalommal visszaélő kormányzat ellen, de sohasem biztat törvényszegésre.

A személyes adatok gyűjtésével kapcsolatban a könyvtárakat eligazíthatja, ha felteszik maguknak a kérdést: az adott szolgáltatás nyújtásához szükség van-e rájuk vagy sem? Például a kölcsönzés megkívánja néhány azonosító adat rögzítését, de az internetes terminálok használata már nem. Mindenesetre egyre nehezebb betartani azt a szabályt, hogy ha

valamely adata szükséges van a könyvtárnak, meg is kell védenie azt. Ezért is nagyon fontos a számítógépes tranzakciókba beépíteni a személyes adatok törlését.

Abszolút bizalomnak kell érvényesülnie a használókkal való kapcsolatban tekintet nélkül az olvasó korára, a használt forrás formátumára, a referenz kérdés jellegére vagy a késedelmi díj mértékére.

A használókat mindenképpen tájékoztatni kell arról, hogy a törvényi rendelkezések nyomán milyen veszélyek fenyegetik magánszférájukat. Egyes könyvtárak minden kölcsönzési terminálnál elhelyezik az erre vonatkozó értesítőt, s továbbra is törlik a kölcsönzési adminisztráció adatait. Érdemes két alapelvet szem előtt tartani: 1. milyen adatokat és miért kell megőrizni, 2. a rekordoktól meg kell szabadulni, mihelyst nincs szükség rájuk.

A magánszféra inkább személyes jog, semmint közérdek. Szeptember 11-e után konfliktus támadt a személyes jogok és a kormány közérdekért viselt felelőssége között. A fokozódó információgyűjtés és az állami tevékenység kivonása a nyilvánosság ellenőrzése alól táplálja azt a hitet, hogy a veszélyek kiküszöbölhetők. Így várják el a könyvtáraktól is, hogy váljanak az állami biztonsági rendszer részévé, működjenek együtt az állammal a polgárok felügyeletében.

A könyvtáraknak azonban, mint a szellemi szabadság intézményeinek lojális ellenállást kell tanúsítaniuk az állam totális ellenőrzésével szemben. Az állampolgárok egyre inkább tisztában vannak azzal, milyen veszélyek fenyegetik magánszférájukat, s hogyan védekezzenek ellenük, másfelől azonban az állam arra törekszik, hogy az állandó szükségállapot érzését keltse, s ezzel igazolja a magánszférát sértő intézkedéseket. Nehéz a jövőbe látni, de ne-

héz elképzelni, hogy az állam valaha is hirtelen elveszítené érdeklődését a magánszféra iránt.

Ma még előre nem látható fenyegetések fogják érni a használók magánéletét akár a technika oldaláról (például a kölcsönzés meggyorsítására a könyvekbe helyezett, rádiófrekvenciás azonosító címkék), akár más szempontokból (például a gyermekek bizalmának megrendítése vagy a szerzői jog gyakorlata).

(Papp István)

05/366

VAUGHAN, Jason: Policies governing use of computing technology in academic libraries = Inf.Technol.Lib. 23.vol. 2004. 4.no. 153-167.p.

A számítástechnika használatára vonatkozó szabályok a felsőoktatási könyvtárakban

Felmérés [forma]; Felsőoktatási könyvtár; Könyvtárhasználati szabályzat; Számítógép; Számítógép-hálózat

A számítógépes hálózati környezet alapvető fontosságú információforrás a felsőoktatási könyvtárakban. Az egyre növekvő igénybevétel arra ösztönzi a könyvtárakat, hogy átfogó számítógép-használati szabályzatot dolgozzanak ki. Az egyetemek gyakran rendelkeznek a számítástechnika használatára vonatkozó általános szabályzattal, ami segíti az intézmény berendezéseinek, szoftvereinek és hálózatának védelmét a nem megfelelő használattal szemben. A könyvtáraknak is hasznára válik, ha van kiegészítő szabályzatuk, amely hangsúlyozza a magasabb rendű szabályok meglétét és legfontosabb pontjait, valamint kitér a könyvtárat speciálisan érintő helyi szabályokra és rendszerekre. Az egyetemi és könyvtári szintű számítógép-használati szabályzat segít abban, hogy átfogó útmutatást nyújtsunk e létfontosságú forrás hatékony és megfelelő használatához.

(Autoref.)

05/367

HIEBERT, Jean Tate: A new kind of weeding. It's getting crowded in here = Coll.Res.Lib.News. 66.vol. 2005. 4.no. 298-300.p.

Hogyan védjük meg az olvasóterem csendjét a mobiltelefonoktól?

Kommunikáció -használókkal; Olvasóterem; Telefon

A tudás kertjeiben újfajta dudva ütötte fel fejét. Gyorsabban szaporodik, mint a parlagfű, és folyamatos kihívást jelent a könyvtárosok számára. Neve: mobiltelefon. Hihetetlen iramban szaporodik, és még az elmélyült munkára, tanulásra szánt csendes helyeken is egyre nehezebb kordában tartani.

2004 áprilisában 162 386 355 előfizetőt regisztráltak, számuk óráról órára nő. Különösen a fiatalok körében terjed, hiszen a személyes biztonságérzetnek, a társadalmi érintkezésnek, a szülői felügyeletnek, az élet megszervezésének és az imázsépítésnek egyaránt részévé és eszközevé vált. A telefonálás valaha magánügy volt, mára viszont tömegek előtt zajló, nyilvános aktus, és nincs igazi közmeg egyezés a telefonálás szabályaira nézve. Vannak, akik betartják az íratlan etikettet és vannak, akik füttyülnek rá.

Egy használói elégedettséget vizsgáló felmérés során az East Carolina State University Joyner Könyvtárában arra derült fény, hogy az olvasók között vannak olyanok, akiket kifejezetten zavar a parttalan telefonálgatás, hiányzik nekik a csend és nyugalom az olvasóteremben. Az ötvenes években Magyarországon közismert csengőfrászt a fiatalok szerencsére már nem ismerik, ám manapság sokan szenvednek a telefonfrásztól, melynek ismertetőjele, hogy szenvedő alanya a megszólaló telefoncsengésre ijedtében ugrik egyet. Még viccesebb a „telefonpaskolás” jelensége, mikor egy megszólaló csengőhangra emberek egész csoportja veregeti zsebeit önkéntelenül, telefonját keresve. Sajnos mindezt

sok könyvtárhasználó egyáltalán nem találja szórakoztatónak.

Hogyan reagálhatnak a könyvtárak és könyvtárosok a zavaró tényezőre? Van, ahol meghatározott helyet jelölnek ki a telefonálásra, máshol Faraday ráccsal akadályozzák, vagy egész egyszerűen kitiltják az épületből. A megkérdezettek közül a legtöbben az önfegyelmet tartották a megfelelő megoldásnak – például a telefon átállítását csengésről rezgő módra. A figyelmeztető táblák használatát is elfogadhatónak tartották, de erősen elleneztek, hogy a telefont a bejáratnál le kelljen adni. A könyvtárosok közül a többség vonakodik az erőteljes közbelépéstől, inkább a pozitív, barátságos zajkezelést részesíti előnyben.

A Joyner Könyvtárban jó módszert találtak ki arra, hogy a használókat a kulturált telefonhasználatra buzdítsák. Kis kártyákat kezdtek osztogatni mindenhol, ahol felcsengett egy-egy telefon. A kártyákon a CellManners.com honlapján talált muris feliratok figyelmeztették barátságosan a renitenseket, hogy állítsák rezgőre a készüléket, és beszélgetéseiket ne a tájékoztató pult mellett bonyolítsák.

A cédulák fogadtatása a legkülönbözőbb volt az enyhe bosszúságtól a helytelenítő szemforgatásig, de valamennyi érintett eleget tett a kérésnek. Három hét alatt sikerült elérni, hogy az olvasók a tájékoztató térségbe érve maguktól rezgőre állították mobiljukat, és ha hívták őket, önként elhagyták a terepet. A könyvtár ugyan nem nyerte vissza az elmélyült munkát szolgáló teljes csendet, de legjobb úton van afelé, hogy sokat visszakapjon az elvesztett nyugalomból.

(Fazokas Eszter)

Használat- és igényvizsgálat

05/368

HOKKA-AHTI, Ritva: Surffaajat parveilevat sousikki-osoitteissa = Kirjastolehti. 98.vsk. 2005. 2.no. 21.p.

Az internethasználat ellentmondásossága, avagy a szörfözők kedvenc oldalai a világhálón a finn tapasztalatok tükrében

Gépi információkeresés; Számítógép-hálózat

A világhálón milliónyi internetes cím létezik, amelyek közül jó néhány megszámlálhatatlanul sok felhasználó kedvenc kereső oldala. Olyan hívószavak válnak mézesmadzaggá szörfözők millióinak mint pl. „britney spears”, „paris hilton” vagy „usher”.

A kikapcsolódás és a kíváncsiság motiválja a szabadidős internethasználatot. Ha információt szeretnénk kapni arról, milyen oldalakra látogatnak világszerte leggyakrabban a felhasználók, érdemes rákattintani a www.alex.com portál oldalaira. Az információk pontosságának mérlegelésében figyelembe kell venni, hogy az Alexa csak az Internet Explorer keresőcímeit regisztrálja. A Netscape, Konqueror és más internetszolgáltatók felhasználói kimaradnak a statisztikából, bár feltehetőleg ez lényegesen nem változtatna a toplistán még az ingyenes Linux felhasználóit tekintve sem.

Aligha meglepő, hogy az óriás keresőrendszerek uralják az Alexa Top 500-as listáját. A célvonal körül egyedülként hajrázik a Yahoo, melynek oldalait internetezők milliói keresik fel naponta. A felhasználók fele a rendszert e-mail küldésre, azaz „saját irodaként” működteti, mások a böngészésre, a friss információk szerzésére veszik többnyire igénybe.

A következő óriás keresőrendszer az MSN a Yahoo-tól csak kissé lemaradva. E rendszer legkedveltebb, fölényesen vezető szolgáltatása a Hotmail levelezőrendszer, amelyet a szolgáltatást igénybe

vevők 70%-a napi rendszerességgel felkeres. A versenyben a harmadik a *Google*. A Top 500 élvonalában találjuk a keresőrendszerek mellett a legkedveltebb internetes áruházakat, mint pl. az Ebay vagy Amazon.com címetek, az elektronikus értékesítés „bajnokait”.

A lista azonban meglepően gyors tempóban változik, ha délebbre vagy keletebbre tekintünk. Már a spanyol és olasz kedvenc listákon olyan nevek találhatóak, amelyekről errefelé nem is hallani. Nem is beszélve Japán és Oroszország kedvenc webcímlistáiról. A nyelvi korlátok itt már komoly, átjárhatatlan akadályokat jelentenek.

A Google keresőrendszer története arról tanúskodik, hogy a finn internetezők szenzációéhesek és kapcsolatteremtésre vágyanak. A finnek kedvenc oldalainak első helyezettje az IRC-Galeria, ahová pl. óránként mintegy 12 500 felhasználó regisztráltatta magát. Második, illetve harmadik helyen tallóznak a finnek a két vezető esti újság, az Ilta Sanomat és az Ilta Lehti oldalain, negyedik helyen állnak meglepő módon a macskával kapcsolatos weboldalak, ötödik a Runescape számítógépes játékaival, hatodik a Micimackó (Nalle Puh), majd a mobil csengőhangok, a Harry Potter, állásbörze-oldalak és nagy meglepetésre 10. helyre feljutott a finn szauna is.

Az ismeretek felkutatása a legismertebb portálokról nem túl bonyolult, de nem is nagyon megbízható. Minden szolgáltató kínál ilyen elérhetőséget a saját oldalain, ahová eljutva azonban legtöbbször kiderül, száraz statisztikai adatokat rejt az oldal. Végül leginkább azon lehet elámulni, hogy az internet őskorában a statisztika által bálványozott kulcsszavak, mint szex és pornó teljességgel eltűnőben vannak a világhálóról.

Ami a könyvtárat illeti, mi az internetet az ismeretszerzés eszközeinek szeretjük látni. A valóság azonban az, hogy az átlagfelhasználó a világhálót a kapcsolódás és a szórakozás szándékával használja.

(Kránit Lászlóné)

05/369

NOVOTNÁ, Eliška: Veřejný internet v malých vesnických knihovnách z pohledu municipálního managementu = Čtenář. 57.roč. 2005. 4.no. 113-117.p. Bibliogr. 6 tétel.

A nyilvános internet a kistelepülési könyvtárakban a helyi management szemszögéből

Közszégi könyvtár; Számítógép-hálózat; Szolgáltatók használata

Podjaviříeko, dél-csehországi kistérség, tíz település önkéntes szövetsége, ahol minden település rendelkezik könyvtárral, a könyvtárak fele pedig nyilvános interneteléréssel.

Az állami támogatásnak köszönhetően a kistérség lakosainak 85%-a használhatja a világhálót. A kérdőíves felmérés feltételezése szerint az internetet a kistérségben két célcsoport használja leginkább: a gyerekek, az ifjúság és a térség turisztikai látogatói.

A könyvtárakban a regisztrált használók egyharmada használja a webet, ami kevésnek tűnik. A használók többsége gyermek- vagy ifjúsági korú, a fiatal olvasóknak mégis csupán kétharmada él ezzel a lehetőséggel. A települések vezetői úgy érzik, olyan lehetőséget teremtettek, amely nincs kellően kihasználva. A nyilvános internet a kistérségben nem volt elég vonzó, kevés új használót hozott a könyvtárakba. A használóknak csak a 15%-a nem regisztrált olvasó.

A könyvtárosok szerint az internethasználók keresései homogének és nagyon „szegényesek”. A helyi felnőtt lakosok általában foglalkoztatási vagy szünidei információkat keresnek. A felnőtt turistákat az elektronikus levelezés és a közlekedési információk érdeklik. Az általános iskolások fele iskolai dolgozatokhoz keres anyagot, másik fele játszik. A gyermekhasználók az egyetlen csoport, akik szakmai segítséget kérnek a könyvtárostól. A középiskolások elektronikus levelezést, közlekedési információkat, tanulmányi anyagokat keresnek. A felsőoktatási

hallgatók leginkább az elektronikus bankszolgáltatást és az online kereskedelmet használják.

A kistérség lakosainak passzivitása az internet kínálta lehetőségeket érintően a potenciális használók szükségleteiből ered. A vidéki lakosság a jól informáltsághoz alacsonyabb szinteken is talál megfelelő forrásokat, a vidéki értelmiségiek körébe tartozók pedig otthon is rendelkeznek internettel. Az internettel nem rendelkező családok gyermekei és fiataljai többnyire szórakozásból használja a netet. Az iskolában ingyenes az internet, a könyvtárban fizetni kell érte. Így a szociálisan hátrányos helyzetű fiatalok nem is jönnek a könyvtárba internethasználatért. A plzei területen végzett kutatások igazolták, hogy a regisztrált olvasók 78%-a azért nem érdeklődött az internet iránt, mert az iskolában 40% ingyen hozzáfér, 14% pedig otthon rendelkezik vele.

Az internet elérése nem vonzott jelentősebb számú használót a könyvtárakba a kistérségben. A potenciális használók az internet kedvéért sem váltak könyvtárhasználókká. Egyedül a diákság, a közép- és felsőoktatási hallgatók köre tekinthető a regisztrált olvasók közül a legaktívabb internethasználónak.

A használók legkisebb csoportja a helyi felnőtt lakosság köréből kerül ki, többségük egy papírkára felírt címmel érkezik, amit valaki ajánlott nekik. Ők egyszeri, célzott és ritka használók. Szituációs használónak tekinthetők: az internet segít nekik valamilyen szituáció megoldásában és az iránta való érdeklődésük ezzel meg is szűnik.

Az internet eszközként való használatához szükség volna a tartalmasabb és hatékonyabb kereséseket elősegítő képességeknek és készségeknek, az információs írástudás ismereteinek elsajátítására. Tanítani csak tanultan lehet: az internetet, mint az élethosszig tartó tanulás eszközét először azoknak kell megtanulniuk, akik a többiekét tanítják.

A kistérség lakói között végzett felmérés szerint a nyilvános internethasználatot a potenciális 85%-ból csupán a lakosság 5%-a vette igénybe. A digitális szakadék csökkentéséhez és a digitális lehetősé-

gek kihasználásához az információs társadalomnak nem csak a vidéki területeken vannak még megoldásra váró feladatai.

(Prókai Margit)

05/370

DOKTER, Gunter: Benutzer-Attraktivität von Hochschulbibliotheken = Bibliotheksdienst. 39.Jg. 2005. 1.no. 20-49.p.

Az egyetemi könyvtárak „vonzóereje”

Egyetemi hallgató; Egyetemi könyvtár; Felmérés; Könyvtárhasználat; Működési feltételek

Az egyetemi könyvtárak „vonzóerejének” mutatószáma: a beiratkozott olvasók száma osztva az egyetemi hallgatók számával. (A német könyvtári statisztika „beiratkozott olvasó”-nak azt tekinti, aki egy évben legalább egy alkalommal kölcsönzött.) Ha minden hallgató beiratkozott olvasó lenne, a mutató 100%-ot jelezne, de mivel az egyetemi könyvtáraknak számos külső használója is van, ez a szám lényegesen magasabb, a német egyetemi könyvtárak átlagában 150% körül mozog. Az elmúlt évek során jelentős változás nem történt, a mutatószám 1990 után némileg emelkedett, majd 1996/97 után kissé süllyedt, ma valamivel az 1990-es állapot alatt van.

A vizsgálat az egyetemi könyvtárak három típusát különböztette meg: 1. „Egyszintű” könyvtárak, (új típusú intézmények, egy közös nyilvános szolgálati térrel); 2. „Kétszintű” könyvtárak, (ahol a központi könyvtár mellett decentralizált fakultási vagy intézeti könyvtárak is működnek); 3. Az „új tartományok”, az egykori NDK egyetemi könyvtárai. – A németországi átlagnál nagyobb a vonzóereje az új tartományok könyvtárainak és az egyszintű egyetemi könyvtáraknak, míg a hagyományos kétszintű egyetemi könyvtárak gyengébb mutatószámot produkáltak.

Milyen mértékben használják az egyetemi hallgatók és oktatók (tehát az egyetemhez tartozók) saját

könyvtárakat? Az egyes intézménytípusok között nagy a különbség: a „kétszintű” (hagyományos) egyetemi könyvtár az érintetteknek kb. a fele, az „egyszintűeket” háromnegyede használja, míg az új tartományokban az érintettek csaknem teljes köre igénybe veszi a saját könyvtárát. Még nagyobb a különbség a külső használókat illetően. Ezek száma egyetemenként változik; van, ahol a hallgatóknak csak 0-10%-át teszi ki, egy-két helyen viszont a hallgatók kétszeresét, sőt háromszorosát is. (Hamburg, Stuttgart, Erfurt.)

Milyen tényezők növelik az egyetemi könyvtárak vonzóerejét? A könyvtár térbeli nagysága (a hallgatók számához viszonyítva) kimutatható olvasó-csalogató erő, különösen az egyetemen kívüli olvasókat illetően. Az alapterületen belül elsősorban a szabadpolcos tér viszonylagos bősége vagy szűkösége a meghatározó. A szabadpolc szegényessége és a raktári könyvre való hosszú várakozás kimutathatóan csökkenti az olvasótábort, az olvasóhelyek magasabb száma viszont növeli.

A nyitvatartási idő az elmúlt évtizedben jelentősen növekedett a német egyetemi könyvtárakban: 1990-ben átlagosan heti 64 óra volt, 2003-ban heti 70 óra. A nyitva tartás és az olvasási vonzerő között a vizsgálat szoros összefüggést mutatott ki: a legrövidebb ideig nyitva tartó könyvtár vonzerejének mutatószáma 73% volt, a leghosszabbé 134%. Viszont az is kimutatható, hogy az optimális időn túl történő nyitva tartás fokozza ugyan az olvasók elégedettségét, de nem növeli létszámukat.

A régi könyvtárak – az 1900 előtt alapítottak – csekély mértékben (5%) több olvasót vonzanak. A viszonylag új alapítású intézményeknél (az 1960-as és 1970-es években szervezett egyszintű könyvtáraknál), ezzel szemben fordított jelenség figyelhető meg: minél újabbak, annál vonzóbbak.

Az állomány nagysága önmagában nem jelent vonzerőt, legfeljebb a külső használókra. Annál szorosabb az összefüggés az állománygyarapításra fordított (egy hallgatóra jutó) összeg és az olvasók szá-

ma között. Németország minden tartományára érvényesen megállapítható: elsősorban a könyvek vásárlására fordított összeg eredményez nagyobb olvasói létszámot. A folyóiratok beszerzésénél nem volt ilyen összefüggés kimutatható, sőt a számítógépen olvasható folyóiratok számának növelésével csökken a kölcsönzésre beiratkozók száma.

Összességében megállapítható, hogy a vizsgált tényezők hatása elsősorban az egyetemen kívülről jövő olvasók számában jelentkezik, azoknál, akik alapvető igényeiket a közkönyvtárakban is ki tudnák elégíteni, de az egyetemi könyvtárak ezen túlmenő gazdagsága ide csábítja őket.

(Katsányi Sándor)

05/371

GIBBS, Harry: Student preferences in the design of library web pages. A UK, further education perspective = New Rev.Child.Lit.Lib.ariansh. 11.vol. 2005. 1.no. 33-45.p. Bibliogr.

A brit egyetemi hallgatók és a könyvtári weblapok külső megjelenése

Egyetemi hallgató; Egyetemi könyvtár; Honlap

A brit felsőoktatás ún. further education college-ai, amelyek a 16 éven felüliek oktatásával, szakképzésével és felnőttoktatásával foglalkoznak, szolgáltatásikat gyakran az intézmények weblapjainak közvetítésével nyújtják. 2003-ban hat fős, mindkét nemet tartalmazó, vegyes évfolyamokból származó fókuszcsoportok segítségével azt vizsgálták a Yeovil College of Further Education-ban, milyennek szeretnék látni a 16-19 évesek ezeket a honlapokat, mit látnak fontosnak.

Az interjúkat megelőzően tíz percben a diákok szemügyre vehették az oldalakat, ha esetleg nem ismerték volna azokat. A legfontosabbnak a tartalmat és a használhatóságot ítélték, jelentős szempontnak tartották a vizuális megjelenést. Felvetették még a könnyű kezelhetőség, a súgók és a tájékoztatás kérdését, a könyvtári terminológia érthe-

tetlen voltát, a keresőmotoroknál megszokott lehetőségeket, a használóképzés és a könyvtárosok és az oktatók közötti konzultáció fontosságát. Nagyra értékelték, ha egy-egy tárgyhoz egy helyen találták meg a szükséges forrásokat (one-stop shop). Felvetették, hogy megfelelő irányításra van ugyan szükségük, de szívesen önállósulnának egy idő után. A sűgők közreadására két javaslatot tettek: vagy egérrel előhívható magyarázatokra vagy oktató jellegű PowerPoint prezentációkra lenne szükség.

A diákok nagyra értékelték a honlapon közzétett elhelyezkedési, munkavállalási és önségítő információkat. Felvetették, hogy a használók képzése során időt kellene szakítani a honlap bemutatására. A küszöbfelelem leküzdésében segítene például, ha egy interaktív térkép vagy a könyvtárosok arcképe és munkaterülete megjelenne a honlapon.

Kiderült, hogy az interneten böngészve bizonyos ismeretekkel már rendelkeznek, és a keresési lehetőségeket, a grafikai megoldásokat, a letöltés sebességét és a profi megjelenést azoknak megfelelően várják el. A kutatási eredményeket látva felmerült, hogy további, részletesebb vizsgálatokra lenne szükség, amelyek témáira a kutatók ajánlásokat fogalmaztak meg: a könyvtári weblapok nyelvezete, vizuális megjelenése, népszerűsítésének eszközei, a keresőmotorok és a könyvtári weblapok összevetése.

(Hegyközi Ilona)

05/372

ENG, Susanna – GARDNER, Susan: Conducting surveys on a shoestring budget = Am.Lib. 36.vol. 2005. 22.no. 38-39.p.

Hogyan végezzünk használói felmérést minimális anyagi ráfordítással?

Egyetemi könyvtár; Felmérés; Gazdaságosság -könyvtárban

36 órán keresztül kellemes izgalom vibrált a Los-Angeles-i University Southern California Thomas and Dorothy Leavey könyvtárában. Könyvtárosok

és a könyvtárban dolgozó hallgatók karneváli hangulatban cikáztak ide-oda, percenként cserélt gazdát a ceruza, papír és a klaviatúra. Egy felirat ingyen édességek felé irányította az arra járókat, egy másik sorsjátékot hirdetett. De aki nem nyerte el az áhított nyereményt, az sem távozott üres kézzel. A nagy felfordulás mindenkit megállásra, bámszokásra készítetett.

Mindez egy alacsony költségvetésű használói elégedettségvizsgálatból fakadt. A könyvtárosok ugyanis megakarták tudni, hogy kik és miért járnak hozzájuk, mennyire elégedettek a szolgáltatásokkal és hová máshová mennek még, ha hasonló szolgáltatásra vágnak.

Pénz nemigen állt a könyvtárosok rendelkezésére, ezért elhatározták, hogy egy teljesen hagyományos, papír-ceruzás kérdőívet készítenek nyolc kérdésel. A vizsgálatot nem a nulláról kezdték, áttanulmányozták a hasonló felmérésekről szóló szakirodalmat, és ennek alapján állították össze saját kérdéseiket. Gondosan kiválasztották a vizsgálat időpontját, vigyáztak, nehogy szünetidőre vagy vizsgaidőszakra essen. 1000 kérdőívet szándékoztak összeszedni, de a vizsgálati időszakban majdnem kétszer ennyit sikerült összegyűjteni. A munkában részt vevő diákok lelkesek és hatékonyak voltak, kiválóan együttműködtek a könyvtárosokkal.

Mivel a fénymásolt kérdőíveket nem a szokásos másoldában rendelték meg, hanem saját másológépükön készítették, máris 200 dollárt spóroltak. Beruháztak 144 ceruzára, hét felíró táblára, 120 dollárt pedig édességre költöttek. A színes figyelemfelhívó táblákat szintén házilag gyártották. Vettek még 5 dollárért tombola jegyeket, valamint két 25 dolláros könyvtulványt. Kézügyben volt két darab Leavey Library-s póló, valamint az egyetem Informatikai osztályának jóvoltából 130 dollár értékű zip disk. A diákok munkadíjára mindössze plusz 47 dollárt kellett költeniük, vagyis mindösszesen 243 dollárba került a vizsgálat – na, meg a rengeteg munkába, ami még hátra volt.

Ugyanis – habár azt gondolták, hogy a nehezén már túl vannak – most jött csak a java. Mit kezdjenek a rengeteg összegyűjtött adattal? Szerencsére módszertani segítséget kaptak a társadalomtudományok statisztikai adatainak kezelésére szolgáló szoftver szakértőjétől, és az ő útmutatásai alapján először Excel táblázatban rögzítették az adatokat, majd áttették az SPSS-be (Statistical Package for the Social Sciences), és gyönyörű grafikonokat, táblázatokat és statisztikákat kaptak. Mindenesetre az 1982 kérdőív adatainak rögzítése hatalmas munka volt, legközelebb erre vagy önkénteseket toboroznak, vagy inkább online kérdőíveket fognak kitölteni.

Végül összeállították a beszámolót, melyben felvázolták a trendeket, megjelölték a fejlesztésre szoruló területeket és azokat a szolgáltatásokat, melyekkel a használók nagymértékben elégedettek voltak.

Napjainkban a könyvtárak többsége anyagilag „nincs túl jól elerestve”. Mégis szükséges és fontos, hogy tisztában legyenek a használók igényeivel, használati szokásaival. A Leavey Library-ban végzett vizsgálat példa arra, hogyan lehet költséghatékony módon összegyűjteni az erre vonatkozó fontos adatokat.

(Fazokas Eszter)

Lásd még 344, 350, 391

Olvasáskutatás

05/373

RANKOV, Pavol: Četba beletrie v konkurenci televize a rozhlasu: nekteré v ýsledky výzkumu četby na Slovensku, 1-2. časť = Čtenář. 57.roč. 2005. 4.no.; 5.no. 124-127.; 169-171.p.

A média konkurenciája a szépirodalom olvasásában: szlovákiai olvasáskutatási eredmények

Felmérés; Olvasás; Szabadidő felhasználása; Szépirodalom

2004-ben Szlovákiában összehasonlító vizsgálatot végeztek az olvasás és a média kölcsönhatásairól, 1500 fős, felnőtt reprezentatív mintával.

A gyakoriság szerint a lakosság több mint egyegyede legalább hetente egyszer vagy gyakrabban olvas szépirodalmat. A gyakoriságot demográfiai jegek (nem, életkor, végzettség) befolyásolják. A nők nagyobb arányban olvasnak szépirodalmat (12,1%) minden nap, mint a férfiak (3,3%). A középfokú végzettségűek többen olvasnak naponta szépirodalmat (10,6%), mint a felsőfokú végzettségűek (8,8%). Az életkor nincs hatással a gyakoriságra, de nagy a jelentősége a nemolvasók között. A 15-17 éves fiataloknak mindössze 18,2%-a nemolvasó, 60 év fölött ez az arány már 45,1%.

A szakirodalmat olvasók sokkal nagyobb arányban aktív szépirodalom-olvasók, mint az összlakosság, rendkívül ritka a szépirodalmat nem olvasók aránya köztük, kivétel a tipikusan férfi szakirodalom (autó, sport). Szoros a kapcsolat a szakirodalmat és szépirodalmat egyaránt olvasók között a női témák körében (kézimunkázás, lélektan, gyermeknevelés, testápolás). Köztük kétszer annyi a minden nap szépirodalmat olvasók aránya, mint az összlakosság körében.

A számítógép és az internet pozitív viszonyban áll a szépirodalom olvasásával. Az internettel rendelkező családok között többen vannak a szépirodalmat olvasók és kevesebben az egyáltalán nem olvasók. Feltételezte a kutatás, hogy szoros összefüggés állapítható meg a televízió előtt töltött órák száma és a szépirodalom olvasási gyakorisága között. A szlovák lakosság 38,6%-a 1-2 órát, 46,5%-a 3-4 órát, 13,8%-a 5 vagy több órát tölt a tv előtt. A népesség 1,1%-a egyáltalán nem tévézlik. Az egyáltalán nem tévézők körében kétszer annyi volt a szépirodalmat

nem olvasók aránya, mint a népesség összességében. A tévé előtt töltött órák száma alig van hatással az olvasási gyakoriságra, de az irodalomhoz való negatív viszony a több mint 5 órát tévézőkre jellemző, köztük jóval magasabb a nemolvasók aránya (40,7%), mint az összlakosság körében (32,3%).

A szépirodalom olvasási gyakoriságát az aktív rádióhallgatás sem veszélyezteti. A rádiót egyáltalán nem hallgatók között rendkívül magas a nem olvasók aránya (44%). A rádiózás mellett más tevékenységre is lehet figyelni. A napi sajtó olvasása közben rendszeresen vagy gyakran rádiót hallgat a megkérdezettek 25, 7%-a, kivételesen vagy soha 74,4%. Szépirodalom olvasása közben mindössze 8% hallgat rádiót rendszeresen vagy gyakran, 92% kivételesen vagy soha. A felnőtt rádióhallgatók körében népszerűek a szépirodalmi műsorok. A dramatizált mesék iránti igény az életkorral arányosan növekszik. Legkisebb irántuk az érdeklődés a középisko-

lások között, legnagyobb a nyugdíjasok körében. A nők kétszer gyakrabban hallgatnak irodalmi műfajokat a rádióban, mint a férfiak. A versek hallgatása a rádiózók körében utolsó helyre került. A nők a férfiakkal, a középfokú végzettségűek a felsőfokúakkal szemben nagyobb érdeklődést mutatnak ebben is. Ellentétes tendenciaként, a gyakran szépirodalmi műveket hallgatók 12%-a egyáltalán nem olvas szépirodalmat.

A televíziós adások közül a legsikeresebbek a hírműsorok, játékfilmek és versenyek. A vers az utolsó helyen végzett: a nézők 2,2%-a gyakran, 76%-a soha nem választja. A nőknek tévés előadásban is jobb a viszonyuk a versekhez, mint a férfiaknak. A versek iránti érdeklődés mérsékelten nő az életkorral és megugrik az iskolai végzettséggel.

Az elmúlt években végzett kutatásokkal Szlovákiának némileg sikerült felzárkóznia azokhoz az országokhoz, ahol évtizedek óta rendszeresen folytatnak olvasáskutatási vizsgálatokat.

(Prókai Margit)

INFORMÁCIÓELŐÁLLÍTÁS, -MEGJELENÍTÉS ÉS -TERJESZTÉS

Digitalizálás

05/374

MIDDLETON, Ken [ed.]: Collaborative digitization programs = Libr.Hi Tech. 23.vol. 2005. 3.no. 145-264.p. Bibliogr.

Egyesült Államok: digitalizálási együttműködési programok. Tematikus szám, kilenc cikk

Digitalizálás; Együttműködés -belföldi; Elektronikus könyvtár; Portál

A tematikus szám első cikke bevezetőt közöl a következő nyolc cikkben tárgyalt digitalizálási progra-